

II R I I G I K O G U

1. istungjärk.

Protokoll nr. 5.

1923. a.

Sisu: 1. Päewakorra wastuwõtmine. — 2. Teadaandmine komisjonidesse antud seaduseelnõude kohta. — 3. Teadaandmine Riigikogu liigete puudumiste kohta koosolekuil juunikuul. — 4. Iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühma küsimine Wabariigi Walitsusele Aakre mõisa kruntide ühteajamise kohta. — 5. H. Allik'u, J. Reesen'i, H. Heideman'i, A. Janson'i ja R. Pälson'i arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele Suuremõisa walla piirides asuwate riigi tagawara karja- ja heinamaade ning Suuremõisa ja Leerimetsa nimeliste heinamaade asjus. — 6. A. Kütt'i R. Penno ja O. Köster'i arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele mõisade inventaari wõõrandamata jätmise ja häwitamise kohta. — 7. Muinasjäänuste kaitseseaduse eelnõu. — Päewakorral. — 8. Rahwasteliidu põhikirja artiklite 4, 6, 12, 13, 15, 16 ja 26 muutmiste protokollide kinnitamise seadus. — I lugemisel. Wastu wõetud. — 9. Rakwere linna administratiiv piirkonna laiendamise seadus. — I lugemisel. Wastu wõetud. — 10. Järgmise koosoleku aja ja päewakorra määramine.

II Riigikogu koosolek 5. juulil 1923 a.
kell 10 hom.

Kokku on tulnud 85 Riigikogu liiget.
Koosolekut juhatab esimees **J. Tõnison**.
Sekretääri kohal abisekretäär **O. Köster**.

Walitsuse looshis: Riigiwanem **J. Kukk**,
põllutööminister **B. Rostfeldt**.

Päewakord:

1. Iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühma küsimine Wabariigi Walitsusele Aakre mõisa kruntide ühteajamise kohta.

2. H. Allik'u, J. Reesen'i, H. Heideman'i, A. Janson'i ja R. Pälson'i arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele Suuremõisa walla piirides asuwate riigi tagawara karja- ja heinamaade ning Suuremõisa ja Leerimetsa nimeliste heinamaade asjus.

3. A. Kütt'i, R. Penno ja O. Köster'i arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele mõisade inventaari wõõrandamata jätmise ja häwitamise kohta.

4. Muinasjäänuste kaitseseaduse eelnõu — rkl. P. Treiberg'i ettepanek.

5. Seadus rahwasteliidu põhikirja artiklite 4, 6, 12, 13, 15, 16 ja 26 muutmiste protokollide kinnitamise kohta — wäliskomisjoni ettepanek.

6. Rakwere linna administratiiv piirkonna laiendamise seadus — omawalitsuse komisjoni ettepanek.

7. Tabria tee õiendamiseks maawõõrandamise seadus — II lugemisel.

8. Riigikogu kodukorra muutmise seadus — II lugemisel.

9. Awalikkude keskkoolide seaduse muutmise seadus — II lugemisel.
Koosolek algab kell 10.15 min.

1. Päewakorra Juhataja **J. Tõnison**: Päewakord on Riigikogu liigetele kätte jagatud. Ettepanekuid päewakorra muutmise kohta ei tehta, loen päewakorra wastuwõetuks.

2. Teadaandmine komisjonidesse antud seaduseelnõude kohta. Sõna on sekretääril komisjonidesse antud seaduseelnõude ettekandmiseks.

Abisekretäär **O. Köster** (loeb): Hoolekande seaduseelnõu on antud töökaitse komisjoni.

Seaduseelnõu wäljamaalaste tegutsemise kohta kaubanduse ja tööstuse alal — rahaasjanduse komisjoni.

Tariifinõukogu seaduseelnõu — rahaasjanduse komisjoni.

Juhataja **J. Tõnison**: Sõna on sekretääril teadaandmiseks Riigikogu liigete puudumiste kohta juunikuul.

3. Teadaandmine Riigikogu liigete puudumiste kohta koosolekuil juunikuul. Abisekretäär **O. Köster** (loeb): Andersonkopp, A. on puudunud isiklistel põhjustel 2 koosolekult.

Anniko, H. on puudunud isiklistel põhjustel 1 koosolekult.

Arras, K. on puudunud perekonna haiguse pärast 2 koosolekult.

Arro, Chr. on puudunud isiklistel põhjustel 1 koosolekult.

Baars, K. on puudunud isiklistel põhjustel 2 koosolekult.

Einbund, K. on puudunud Wabariigi Walitsuse liikmena 1 koosolekult.

Hünerson, J. on puudunud isiklistel põhjustel 4 koosolekult.

Jans, J. on puudunud isiklistel põhjustel 1 koosolekult.

Jaanis, J. on puudunud isiklistel põhjustel 2 koosolekult.

Indermitte, K. on puudunud isiklistel põhjustel 1 koosolekult.

Ipsberg, K. on puudunud Wabariigi Walitsuse liikmena 1 koosolekult.

Juhkam, M. on puudunud haiguse pärast 2 koosolekult.

Jõeäär, A. on puudunud isiklistel põhjustel 4 koosolekult.

Kangur, W. on puudunud isiklistel põhjustel 2 koosolekult.

Kukk, J. on puudunud Wabariigi Walitsuse liikmena 2 koosolekult.

Köster, O. on puudunud haiguse pärast 2 koosolekult.

Lattik, J. on puudunud isiklistel põhjustel 1 koosolekult.

Lattik, J. on puudunud teatamata põhjustel 2 koosolekult.

Lauristin, J. on puudunud isiklistel põhjustel 3 koosolekult.

Luther, M. on puudunud teatamata põhjustel 1 koosolekult.

Martna, M. on puudunud riikliste ülesannete täitmisel 2 koosolekult.

Oinas, A. on puudunud riigikontrolöörina 1 koosolekult.

Pool, Th. on puudunud teatamata põhjustel 4 koosolekult.

Pärilin, O. on puudunud teatamata põhjustel 1 koosolekult.

Reichman, Jaak on puudunud teatamata põhjustel 2 koosolekult.

Rütli, J. on puudunud isiklistel põhjustel 1 koosolekult.

Schilling, K. on puudunud isiklistel põhjustel 1 koosolekult.

Soots, H. on puudunud teatamata põhjustel 3 koosolekult.

Suit, F. on puudunud teatamata põhjustel 3 koosolekult.

Temant, J. on puudunud isiklistel põhjustel 1 koosolekult.

Uluots, J. on puudunud teatamata põhjustel 3 koosolekult.

Zimmerman, J. on puudunud isiklistel põhjustel 1 koosolekult.

Juhataja **J. Tõnisson**: Riigikogu läheb esimese päewakorra-punkti juurde.

4. Iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühma küsimine Wabariigi Walitsusele Aakre mõisa kruntide ühtheajamise kohta.

wakamaalised kohad, mille tõttu jäid maata osa endisi krundiharijaid, kelledest mõned 30 aasta jooksul olid raiesmikust põldu üles harinud ja sinna oma hooned ehitanud.

Juba 20. okt. 1920 a. protesteeris kohalik wallanõukogu sarnase kruntide ühtheajamise vastu ja nõudis endistele harijatele kruntide tagasiandmist.

Wallanõukogu otsus jäeti tähele panemata. Siis pöörasid maatajäänud S. Laks, A. Pink, H. Lill ja P. Laks isiklikult põllutöoministeeriumi maakorralduse peawalitsuse poole palwega neile endised maaüksid tagasi anda.

Et aga senigi see küsimus lahendamata, siis soowin põllutööministrilt wastust järgmistele küsimistele:

1) Mis otstarbel aeti kokku Aakre Ala-Rootsi, Uue- ja Wana-Purtsi ülalnimetatud krundid?

2) Kas kawatseb põllutööminister nimetatud wallanõukogu otsusele vastu tulla ja endistele kruntide rentnikkudele need tagasi anda?

3) Kui mitte, siis kuidas kawatseb põllutööminister ära hoida ülalnimetatud endiste rentnikkude inventaari hukkumist, kuidas tasuda nende waewa raiesmiku ülesjuurimisel ja kulu, mis kantud hoonete ehitamisel?

5. H. Allik'u, J. Reesen'i, H. Heideman'i, A. Janson'i ja R. Pälson'i arupärimisettepanek Wabariigi Walitsusele Suuremõisa walla piirides asuwate riigi tagawara karja- ja heinamaade ning Suuremõisa ja Leeri-metsa nimeliste heinamaade asjus.

(Arupärimisettepaneku tekst:

„Suuremõisa walla popsnikkude mitmekordsete palwete peale tükeldata sama walla piirides asuwad riigi tagawara karja- ja heinamaad ja Suuremõisa ja Leeri-metsa nimelised heinamaad 1922 a. Nimetatud karja- ja

heinamaad olid juba aastakümned popsnikkude käes rahalise rendi eest kasutada olnud. Enne maade väljamõõtmist tegi

Lääne maakonna maadekorraldaja wanem maamõõtja härra Toomingas korralduse, et need popsnikud, kellel põld on ja heinamaa puudub ehk seda nii wähe on, et majapidamiseks tarwilikku heina saada (ühe hobuse, kahe sarwlooma ja wiie lamba jaoks), igauks teatawa jao heinamaad juurde saab. Eesõigustatuks loeti neid, kelle käes heinamaa enne juba tarwitada olnud ja kelle majapidamine ilma heinamaata kokku langeks. Heinamaa jagati wäikesteks tükkideks 2—4 dessatiini, nii et kõigile wõimalik oleks olnud head ja halba heinamaad ligidalt ja kaugelt saada, millega ka kõik kohalikud popsnikud rahule jäid. Kuid wäljaandmisega wiiwitati kunni 4. juunini k. a., millal kohaliku wallanõukogu poolt heinamaa rahwale wälja anti. Wäljaandmist toimetati nii ebaõiglaselt ja ülekohtuselt, et kohalistest popsnikkudest 94 perekonda oma wäikese põllumajapidamise juures täitsa wõimetuks jäid, sest et nad neid ennem renditud maade abil ülewal pidasid. Kuna aga nüüd heinamaa teiste isikute kätte edasi anti, siis on ligi 500 inimese majapidamisele häwitaw hoop antud. Osa popsnikka jäeti wallanõukogu poolt, kus põllumeestekogud enamuses, täiesti ilma heinamaata, osa sai riigi tagawara metsast (karjamaast) kõlbmata maatükid oma endise heinamaa asemele. Heinamaa wäljaandmist toimetati järgmiselt: maakonnawalitsus andis kõigeparemad tükid kirikutele, koolidele ja üksikutele isikutele, wallanõukogu andis ülejäänud paremad heinamaaosad politsei jaoskonnaülemale, wallawalitsusele (oli juba enne normaaltalu), wallanõukogu liigetele, nende poegadele, tutawatele ja talupidajate saunas olewatele isikutele jne. Toome mõned näitused:

1) Wallanõukogu liikmed Andres Kaew, Mihkel Luik ja Madis Wannas, kellel kõigil juba enne oli korralik koht tarwilise heinamaaga ja kellest mõned isegi niipalju heinu said, et neid müümiseks jätkub.

2) Loja asunik Andres Mammuspüü sai oma popsikohale heinamaad juurde, sellepeale waatamata, et tema popsikoht mõisa tükkeldamise ajal asukohaks muudeti ja temale kõigeparem heinamaa anti.

3) Heinamaad said isikud, kellel endal oma majapidamist ei ole. Nii sai Mihkel Sepp, 80-aastane wanakene, kellel ise loomi ei ole, heinamaad selleks, et teda taluomanikule Priido Huuk'ile korteri eest (Sepp elab Huuk'i saunas) edasi anda. Mihkel Sepp ise heinamaa jagamisele ei ilmunud, kuna tema asemel ilmus ilma wo-

litusteta taluomanik Priido Huuk. Nii sai ka heinamaad Juuli Jäger, kel ise majapidamist ei ole ja oma wenna juures elab, kes taluomanik on. Samal wiisil said weel heinamaad Marie Heinapuu, Marie Heilu ja palju teisi.

4) Peet Sülluste ja mitmed teised, kes palwekirja heinamaa saamiseks ei olnud esitanud ja ise ka loosiwõtmisele ei ilmunud, said kõige paremad heinamaatükid selle läbi, et nende eest wõtsid wallanõukogu liikmed Aleksander Liik ja Johan Wiina ilma nende isikute wolitusteta loosi. Wallanõukogu liikmed Liik ja Wiina wiibisid ka loosinumbrite kirjutamise juures, mis neil wõimaldas kõigeparemad heinamaatükid wälja tõmmata. Wäljaloosimist ei toimetatud mitte erapooletult ja awalikult; kellele taheti paremaid tükke anda, seda kutsuti üksikult sisse ja sai ka parema heinamaatüki. Wanema maamõõtja härra Toominga korraldust ei pannud wallanõukogu tähele. Küll aga anti seaduswastaselt alaealistele poisikestele Jääger'itele, 3—5 aastat wanad, kes elawad oma onu, taluomanik J. Waldman'i juures, heinamaad. Kõiki wäärnähtusi, mis siin ette toodud, on Suuremõisa walla töölisteühisus wallanõukogule, maakonnawalitsusele ja põllutööministeeriumile ette kandnud, mis aga tagajärjeta on jäänud.

Kõike eelpooltoodut arwesse wõttes pöörame Wabariigi Walitsuse poole järgmistele küsimistega:

1) Kas on Wabariigi Walitsusel teada, et Suuremõisa wallanõukogu mitteerapooletu heinamaajagamise tõttu 94 popsniku perekonnal on ülespidamise wõimalus ära wõetud?

2) Kui jah, siis mida kawatseb Wabariigi Walitsus teha, et Suuremõisa walla popsnikkudele eluaset ja inimwäärilist ülespidamist kindlustada?

3) Kas Wabariigi Walitsus kawatseb Suuremõisa wallawalitsust ja wallanõukogu tema sihiliku töörahwa-waenulise tegewuse ja onupoja poliitika ajamise pärast wastutusele wõtta?

Palume wõtta see arupärimise-ettepanek lähema Riigikogu arupärimiskoosoleku päewakorda.

Tallinn, 28. juunil 1923 a.

Riigikogu liikmed:

(Allkirjad) Allik.

Joh. Reesen.

H. Heideman.

A. Janson.

R. Pälson.“)

Juhataja **J. Tõnisson**: Sõna on rkl. Heideman'il arupärimise põhjendami-seks.

H. Heideman (töörp.): Käesolew arupärimine, mis on esitatud töörahwa ühise wäerinna esitajate poolt, puudutab praegusel juhtumisel küll ainult Hiiumaa 94 popsiperekonna saatust. Nendes pe-rekondades kannatawad arupärimises et-tetoodud ülekohtu all 500 inimese ümber. Tõeliselt on aga neid seal palju rohkem. Arupärimises kirjeldatud heinamaade ära-wõtmine popsnikkudelst sündis kohaliku Suuremõisa wallawalitsuse poolt. Liht-salt anti wälja kõigenaremad tükid koha-listele omawalitsuste tegelastele — hall-parunitele...

Juhataja **J. Tõnisson**: Ma pal-un omawalitsuste tegelaste kohta mitte haawawaid sõnu tarwitada.

H. Heideman (töörp.) ... ja neile, kes ise sugugi asjast huwitatud ei ole, jagati wälja weel oma onupoegadele ja neile, kellel ei ole üldse ei lehma ega ka lammast. Muuseas on ka jagatud maad kellegile olematule Wene preestrile, keda juba 10 aastat ei teata, aga tema heina-maad anti kohalikule hallparunile kasu-tada, kellel juba nii kui nii üle 16 tiinu head heinamaad oli. Ilma jäeti jagamisel just need kehwad popsid, kellel enamalt 2—4 tiinulised heinamaad tarwitada olid ja need, kellel see kõige rohkem tarwis oli. Paljudele teistele anti soo ja rabade ribad kasutada, kust nüüd mingisugust saaki ühe lehma ehk lamba äratoitmiseks ei jätku. Wallawalitsus koha peal ei wõta selle ülekohtu kõrwaldamiseks muidugi mingisuguseid abinõusid tarwitusele, waid seletab weel nendele, kes kaebtuse pro- testi tõstawad, kes palwekirju sisse anna-wad, et parem ärgu waewaku endid nende palwetega, nii kui nii on meil nende jaoks ainult paberikorw. Seda seletas mitmel pool kohalik hallparunite wallawanem. Põllutööministeerium, kelle poole selles asjas on pööranud kohalikud popsid, seletab, et nemad midagi teha ei saawat, tä-hendab, mis kohapeal tõusik teeb, on teh-tud, seda ainult wõib arwatawasti põllu-tööministeerium kinnitada.

Muidugi on terwe see popsidelt heina-maade äraröõwimine maaseaduse järele tehtud. Milleks tehti niisugune maasea-dus, mis pidi olema härrade seletuste jä-rele nüüd nii wäga demokraatlik, mis pidi andma maad ja heinamaad maatainimes-

tele? Tehti see seadus siis, kui oli tar-wis töörahwast meelitada sõtta oma klas-siwendade eest. Siis jagati peale nende maalapikeste lubamiste weel palju teisi lubamisi. Siis lubati inimwääriline üles-pidamine,

Juhataja **J. Tõnisson**: Palun Teid päewakorra juurde jääda.

H. Heideman (töörp.): ... eluase-meid jne., kuid sellest kõigist näeme, et need seadused, need deklaratsioonid ja lubamised olid ainult alatuks pettuseks waesele töörahwale.

Juhataja **J. Tõnisson**: Ma teen Teile, kõneleja, märkuse niisuguste haawawate sõnade eest.

H. Heideman (töörp.): Kõiki sea-dusi nii ka maaseadust teostatakse ainult tõusiku huwides ja just sellest seisukohast waadates peame konstateerima, et töö-rahwas nendest seadustest, kui wiletsad ja räbalad nad ka ei anta, mingisugust kasu ei saa, kui selle teostamine on kodanluse käes. See Hiiumaal heinamaade ärawõtmine ei ole mitte üksik nähtus, waid neid on tuhandeid. Peaaegu igas wallas, igas mõisas, kus on teostatud seda maajagamist, on hulk töölisi kuuse alla tõstetud, on popsid oma eluasemelt lahti kangutatud, on wäikemaapidajatelt nende heinamaad ära wõetud ja isegi põllumaad, nagu näeme Aakris, kus kuuest — 20 waka-maalistest tükkidest tehti 3 40. waka-maa suurust talu ja jäeti sellega 5 pere-konda ilma maata, kes on sunnitud oma kohtadelt lahkuma. Samasugune nähtus nagu Hiiumaal, on meil praegu teada ka Kiikla mõisas, Wirumaal. Seal on samuti popsidelt ära wõetud nende wälkeseid heinamaatükikesed ja antud neile, kel juba on. Sellega on wõetud ära wõimalused oma wäikese majapidamise alalhoidmi-seks. Maaseadus, olgugi, et ta meie töö-rahwa seisukohalt täiesti wilets on, isegi seda wiletsat seadust ei täideta walitsewa kodanluse poolt ja tema teraw ots on alati sihitud töörahwa wastu. Juba siis, kui nende seaduste wastuwõtmine päewakor-ral oli, kui neid lubadusi jagati, juba siis teatasid töörahwaesitajad, et nendest sea-dustest töörahwal mingit kasu ei ole, waid uusi wiletsusi kaela toowad. Siis töörah-was ei uskunud, siis ta arwas, et wõib olla, et mõni saab maalapikese, kus ära elada saab, kuna aga nüüd pean konstateerima, et maal arusaamine just eriti igalpool se-

dawõrd on kaswanud, et selle „demokraatia“ ja nõndanimetatud demokraatliste uuenduste peale mingisuguseid lootusi ei panda. Kõik seadused, ma kordan weel, tahetakse ja teostatakse töörahwa wastu ja ainult praeguwalitsewa tõusikkodanluse huwides. Maal praegu igalpool kaswab willetsus. Popside ja mõisatöölise kuuse alla wiskamised on igapäewased asjad, millest teie, härrad, siin isegi kuulata ei wiitsi.

Kodanlise korra lagunemise protsess läheb iga päewaga edasi. (A. Tupits (põl.): Kommunistide hulgas.) Tõusik-kodanlik klass prassib ja pidutseb, mis temal korda läheb, kui töörahwas hädades ja willetsuses waewleb. Ma ütlen, et see enam kaua ei kesta, arusaamine töörahwa ridades kaswab, maa-töörhwa ja linna proletariaadi ühine wäerind (A. Tupits (põl.): Lagunes ära.) ... on igapäew tugewnemas ja warsti kujuneb jõuks, mis lõpu teeb sellele kurnamisele. Töörhwas ei lase enam hallparunid oma üle hirwitada. Kas arwate, et need popsnikud ja töölised maal, kas wõi näituseks Hiumaal, lasewad rahulikult enese üle hirwitada. Kas arwate, et wiiesajapealine kehwikute pere laseb rahulikult endilt elamiswõimalusi ära wõtta. Ma ütlen, popsnik on siin walmis jõuga oma õigusi kaitsma.

Juhataja **J. Tõnisson**: Kõneleja, ma palun sarnaseid sõnu mitte tarwitada; teen Teile teise märkuse.

H. Heideman (töörp.): Töörhwa-esitajad siin saawad tegema kõik, et teha lõppu sellele kurnamisele, maksma panna töörahwa walitsust, kes ainuüksi suudab ellu wiia töörahwa nõudmisi...

Juhataja **J. Tõnisson**: Kõneleja, ma olen Teile mitu korda märkust teinud, kolm märkust juba, wõtan Teilt sõna ära.

H. Heideman (töörp.): Panen ette seda arupärimist wastu wõtta.

Juhataja **J. Tõnisson**: Teil ei ole enam sõna. (Hääletakse.) Arupärimist on toetanud 35 Riigikogu liiget, sellega on arupärimine wastu wõetud.

6. A. Kütt'i, R. Penno ja O. Köster'i arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele mõisade inwentaari wõõrandamata jätmise ja häwitamise kohta. (Arupärimise-ettepaneku tekst: „Maaseaduse wälja kuulutamise wõõrandati sama seaduse § 1 põhjal kõik Eesti wabariigi piirides olewad mõisad ja maad — mis Balti eraseaduse § 597 tähendatud — ühes kõige nende päraltolemiste ja kõlbulise põllumajanduslise inwentaariga. Wõõrandatawad maad ja inwentaar läksid selle seaduse wälja kuulutamise päewast arwa-

tes Eesti wabariigi omanduseks ja wastutawateks jäid nende eest mõisapidajad — kui ilma wolitusteta wõõraste asjade aja-
jad — kunni waranduste ülewõtmiseni põllutöoministariumile.

Hiljemalt on aga põllutöoministariumile esitatud igasugu dokumenta, mis fiktiivsetena paistawad ja milledega tõendada püütakse, et inwentaar on rentniku omandus ja selle tõttu maaseaduse § 1 märkus 1 põhjal wõõrandamise mitte kuuluw.

Põllutöoministarium on pea kõik need dokumendid arwesse wõtnud ja mitmel pool inwentaari wõõrandamise alt wabastanud.

Näituseks wõõrandamata on jäetud Wirumaal **S a u s t i** ja **W i h u l a** mõisade inwentaarid. Seesama korraldus oli ka Tõdwa-Kõnnu mõisa inwentaariga, mis aga hiljem sunnitult muudeti.

Käesolewa aasta kewadel mõisade likwideerimisel tuli ilmsiks, et mitmes mõisas suur osa inwentaarist häwitatud ja kõrwaldatud oli. Nii näituseks puudus Wirumaal **P a l m s i**, **S a g a d i** ja **K a r u l a** mõisades pea kõik inwentaar, mis 1920 a. nimekirjadesse wõetud oli, niisama ka wiljaseeme. Ei ole kuidagi mõeldaw, et inwentaari häwitamist mõisa endiste omanikkude poolt kohalised põllutöoministariumi ametnikud ei teadnud. Palju tõenäolisem paistab, et see just nende teadmisel sündis, mida tõendab see, et kohalisel ringkonnawalitsejal enne wõõrandamist teada oli, kuhu üks ehk teine osa inwentaarist wiidud. Näituseks seletas Wirumaa riigimaade 12. ringkonna walitseja asunikudele, et Sagadi ja Karula mõisade inwentaarid on häwitatud ja selle tõttu sealt midagi saada ei ole.

Raske on asuniku majandusline seisukord, kes teades ja lootes, et wäljaantawas mõisas inwentaar on, korraga sellest

peab ilma jääma järelwalweameti hooletuse ja hoolimatuse tõttu. Kõrwalt muretseda inwentaari hilja kewadel, eriti wiljaseemet on wõimatu ja käib asunikul üle jõu. Põllud jääwad üles harimata ja seemendamata, mille all ka riiklised huwid kannatawad.

Ülemalkirjeldatud arwesse wõttes esine järgmise arupärimisega:

1) Kas on Wabariigi Walitsusel teada, missuguses raskes majanduslises seisukorras wiibiwad need asunikud, kes wiljaseemnest ja inwentaarist ilma on jäänud?

2) Kas on Wabariigi Walitsusel teada, missuguste dokumentide põhjal on eelpoolnimetatud mõisade inwentaarid wõõrandamise alt wabastatud, ja kas on need dokumendid seaduse nõuetele wastawad?

3) Kas on Wabariigi Walitsusel teada, et ajutiselt mõisapidajate kätte jäetud riigile kuuluw warandus häwitatud saab?

4) Kui Wabariigi Walitsusel on teada p. p. 1., 2. ja 3. nimetatud asjaolud, siis — mis mõtleb ta seesuguste nähtuste lõpetamiseks tulewikus teha ja kas tahab ta süüdlasi wastutusele wõtta? Kuidas mõtleb ta see läbi wäljapääsemata seisukorda sattunud asunikka toetada?

Tallinnas, 3. juulil 1923 a.

Riigikogu liikmed:

(Allkirjad) A. Kütt.

R. Penno.

O. Köster.“)

Sõna on arupärimise põhjendamiseks rkl. Kütt'il.

A. Kütt (as.): Kui meie Asutaw Kogu 1919 a. maaseaduse wastu wõttis ja kui see oli wälja kuulutatud, sellest ajast peale loeti Eesti wabariigi piirides wabariigi omanduseks kõik mõisad ja maad, mis Balti eraseaduse § 597 ära nähtud on ühes kõigi nende päraltolemistega ja kõlbuliku põllumajanduslise inwentaariga. Selle seaduse tegelik maksmapanemine jäeti Wabariigi Walitsuse hooleks. Esimene samm, mida Wabariigi Walitsus oleks pidanud tegema, oli see, et oleks wälja andnud määruse, millega oleks ära määratud, mis ajaks oleks pidanud kõik mõisapidajad ja rentnikud dokumentisid esitama põllutöoministeeriumile ühe wõi teise mõisa inwentaari kohta, et selgeks teha, mida wõõrandamise alt oleks wõinud wabastada. Meie näeme aga, et esimene samm Wabariigi Walitsuse poolt oli kohe wäär-

samm. Sarnane määrus jäi tulemata ja on tänini wälja andmata. Wabariigi Walitsus asus kohe maareformi teostamisele ja wõttis need dokumendid, mis esitati, järk järgult mõisade likwideerimisega kaalumine alla, nimelt kui tuli mõni mõisnik, siis ühtlasi wõeti ka dokumendid ja kaaluti nad läbi. Kuidas neid kaaluti, seda saame wahest ka arupärimise peale wastamisel kuulda, kui see arupärimine wastu wõetakse. Igatahes neid wõeti üksikult läbi waatamise alla. Oleks aga kohe määrus wälja antud, mis oleks teatawaid tähtaegu ette näinud, siis oleks sellega ära wõetud wõimalus igasuguseid fiktiiwdokumente muretseda, nagu see wahest nüüd ehk on olnud. Siis oleks Wabariigi Walitsusel näha olnud, missugused warandused on õieti wõõrandatud riigi omanduseks. Tema, kui riigiwõim oleks pidanud teadma, mis selle seadusega õieti wõõrandatud on, seda ei ole põllutöoministeerium mitte arwesse wõtnud ja seda loeb meie asunikkuide rühm wäärnähtuseks. Need mõisade endised omanikud, kellel niisuguste dokumentide põhjal, mis kaunis kahtlased paistawad olewat, inwentaarid wõõrandamise alt wabastatud, ära tulles põllutöoministeeriumist, naeratawad paljutähendawalt, nagu ma isiklikult olen juhtunud nägema. Mis selle naeru põhjus on, seda ma ei tea, wast tuleb see nende moraalsest langemisest otsida, wast aga on selleks põhjust annud meie põllutöoministeerium.

Ma toon, näituseks, mõisad, kus niisuguste kahtlaste dokumentide põhjal on inwentaarid wõõrandamata jäänud. Üks oleks olema Sausti mõis Wirumaal. (W a h e l h ü ü e p a r e m a l t p o o l t : R i i g i k o h t u o t s u s .) Riigikohtu otsust ei ole seal mitte olnud ja üldse ei olegi Sausti mõisa asi Riigikohtus olnud, waid oli Sausti, Aaspere ja Kärnu mõisade inwentaari asi üheskoos Riigikohtus ja põllutöoministeerium on asunud korra seisukohale, et wõõrandada Kärnu ja Aaspere inwentaari. (W a h e l h ü ü e J . T e m a n t ' i (p ö l .) p o o l t .) No jah, härra Temant teab seda wäga hästi, sest tema ise oli kaitseja. Riigikohtus on otsustamisel küll kõigi kolme mõisa kohta, aga Sausti mõisa kohta seda küll ei ole ja mina ei tea, kui põllutöoministeerium arwas teiste mõisade inwentaari ära wõõrandada, niisuguste mõisade, kus seda inwentaari rohkemal kujul, miks siis mitte Sausti, kus kõige wähem inwentaari ja millega rentnik juba mitte ei lepiks. 1918—1919 aastal

olla endine rüütelkonna peamees Dellingshausen oma mõisad wälja rentinud ja oma inwentaari ära müünud. Seda senni keegi ei teadnud. Ometi peaks seda koha peal märgata olema, kui mõis kellegi rentniku kätte üle läheb, niisugune mõisa üleandmine ei sünni ju ometi salaja. Nagu ma ütlesin, seda selle mõisa kohta keegi koha peal märganud ei olnud ja alles siis, kui mõisad wõõrandamisele tulid, esitati dokumendid selle endise omaniku wolniku Wender'i poolt, et tema olla seal rentnik ja inwentaar on tema oma. Nüüd teised mõisad olid wõõrandatud, aga Sausti jäeti wõõrandamata. Mina usun kindlasti ja seda näitawad kõik faktid, et see leping oli fiktiivne, näituseks, miks ei wõidud seda lepingut teha notaariuse juures, waid rendileandja ja rendilewõtja wahel kahe tunnistaja juuresolekul. Seal oli tingimata midagi warjul, mis õige ei ole. Niisama sugune lugu oli Wihula mõisaga minewal aastal ja ka väga iseloomulik on Tödwa-Kõnnu mõisa lugu. Seal wabastati põllutööministri otsusega mõisa inwentaar wõõrandamise alt. Põhjuseks toodi jälle, et mõis olla olnud juba 1918 aastal rendil ja aluseks wõeti umbes järgmise sisuga dokumendid. (J. Temant (põl.): Teie dokumendid on kõik „umbes.“) Noh, härra Temant, kui Teie seda soovite, siis wõin ma järgmisel koosolekul Teile ka punktipealsed dokumendid ette tuua. Ma olen ta Saksa keelest ümber tõlkinud ja loen siin ette. Ta on kwiitungi näol kirjutatud ja kõlab järgmiselt: „Olen Tödwa-Kõnnu mõisa inwentaari müünud K. Sürer van Waldheim'ile ja selle eest kätte saanud 25 tuhat Rootsi krooni. Tödwa-Kõnnu mõisaomanik Keller.“ See on niisugune algupärane dokument, mis õige selgesti näitab, kuidasmoodi waadatud on inwentaaride wabastamise peale. Ma wõin teinekord weel sarnaseid dokumenta ette tuua, olgu see täna pildiks, mismoodi meil on talitatud.

Kui kusagil wõimalik oli wabastada inwentaari wõõrandamise alt, siis minu arusaamise järele ei wõinud kuidagi wiljaseemet wõõrandamise alt wabastada. Wiljaseeme on maa päraltolemine, nagu sõnnik, heinad ja põhk. Ei tea, kuidas teised selle peale waatawad, minu arust on küll wiljaseeme täiesti maa külge kuulw ja ei tohiks kuidagi wõõrandamise alt wabastatud saada.

Iseäranis tulid ilmsiks wäärnähtused 1922 ja 1923 aasta kewadel. Et küll põllutööministeeriumi ametnikud 1920 a. ringi

sõitsid, üleskirjutusi tegid ning allkirju wõtsid, et mõisade inwentaar peaks saama alal hoitud, kuid see kõik oli asjata. Alal sai hoitud ainult seda, mida taheti, muu kõik sai ära häwitatud. Nagu ma juba ütlesin, tuli see häwitustöö ilmsiks iseäranis käesolewa aasta kewadel ja mis weel järele jäänud oli, see oli lihtsalt tarwitamiseks kõlbmata. (Põllutööminister B. Rostfeldt: Raha jäi ju sisse!) Jah, see läheb aktsiaseltsidele laenuks, asunikud ei saa sellest midagi, sellest saawad osa ainult „Silwa'd“ ja „Atlanta'd“. (J. Temant (põl.): Kas Teie ka asunikudest midagi teate?) Härra Temant teab neist wist väga hästi, on kord maalt läbi sõitnud. Näitusena tooksin ette Wirumaal Palmse, Karula ja Sagadi mõisad, seal on inwentaar peaaegu täiesti häwitatud ja wiljaseeme puudub täieliselt. Järele jäänud olid ainult mõni kärnane hobune ja tiisikushaige lehm, kes kaugeltki seda nimekirja wälja ei andnud, mis 1920 aastal kokku seatud sai.

Mina ei saa tõesti aru, mis oli ringkonnawalitsete ja kohalikkude ministeeriumi ametnikkude ülesanne ja kas ei pidanud nemad õieti selle järele walwama, et kohustused, mis mõisapidajatel riigi wastu, ka täidetud saaksid. (A. Tupits (põl.): Kas Teie ka seal tegew olite? Segased wahelhüüded kohtadelt.)

Juhataja **J. Tõnisson**: Palun rahwasaadikuid kohtadel mitte nii waielda, et kõnelejat kuulda ei ole.

A. Kütt (as.): Minu arwates oli põllutööministeeriumi ametnikkude ülesanne selle järele walwata, et mõisade inwentaarid, mis wõõraste isikute kätte jäid, saaks alal hoitud. Nüüd paistab aga wälja, et ametnikud oma kohuseid ei ole täitnud. Oli väga hästi teada, et see inwentaar häwitatud saab, kuid õigel ajal ei astunud wahele keegi. Meil on seadus olemas, mis lubab mõisaid hoolekande alla wõtta, et nende laastamist ära hoida, kuid selle seaduse järele ei ole mitte talitatud. Paistab nii wälja, et seda häwinemist lasti tahtlikult sündida, sest Wirumaa 12. ringkonna walitseja teadis juba enne mõisade wäljajagamist seletada, et Karula ja Sagadi mõisades on inwentaar häwitatud ja asunikudel sealt midagi saada ei ole. See asjaolu näitab, et see häwitmise teada oli juba enne inwentaari hin-

damist. Wõib olla, et see ka sihilikult ette wõetud on, et näidata, et maaseadus halb on, et asunikudel jalgu alt ära wõtta, et nad kohtade pealt ära lähaksid, ning maad siis suurte lahmakutena wõiks jällegi wälja anda oma meestele, põhjendades sellega, et meie andsime maad asunikkudele, kuid nad jätsid selle sööti ja ega siis meie ei wõi ju maad sööti jätta, waid peame teda wälja andma sellele, kes teda harib. Selle läbi tekiwad meil jällegi niisugused parajad mõisad. (A. Tupits (põl.): Kas Teil sarnased wiirastused tihti pealkäiwad? Naer.) Wõib olla, et siin tõesti on sihilikkusega tegemist, wõib olla ka mitte, see selgub wast siis, kui meie wastuse saame selle arupärimise peale. Arupärimine on peajaslikult sisse antud selleks, et uutele asunikkudele teade ootamata ei tuleks, et nad inwentaari ei saa. Harilikult teatatakse seda alles maikuu algul ja siis oleks see juba hilja, sest kündmine ja äestamine sünnib maikul ja neil pole wõimalik siis enam omale wiljaseemet jne. muretseda. Sellest wälja minnes, et asunikud on nii wiltsasse seisukorda asetatud, esinesime käesolewa arupärimisega ja loodame, et kõik riikliselt mõtlejad Riigikogu rühmad annawad Wabariigi Walitsusele wõimaluse selle arupärimise peale wastamiseks.

Juhataja **J. Tõnisson:** (Hääletatakse.) Seda arupärimise-ettepanekut toetawad 47 Riigikogu liiget, sellega on ta wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

7. Muinasjäänuste P. Treiberg (sd.):
kaitseaduse eel- Austatud Riigikogu
nõu — päewa- liikmed! Seaduseel-
korral. nõu seletuskirjas on
 juba eeldatud, mis

mind põhjustasid seda eelnõu Riigikogule esitama. Asi on nimelt selles, et haridusministeerium on nüüd lõpuks Riigikogu juhatajale edasi andnud eelnõu muinsuskaitse kohta. Kuid see eelnõu ei rahulda akadeemilisi ringkondi, kes on omakord terwelt neli aastat selle eelnõu kokkuseadmise üle läbi rääkinud. Sellepärast siis, et hariduskommisjonile wõimaldada selle küsimuse peale waadata nii mitmest waatekohast, sellepärast ongi esitatud nimetatud seadus materjaalina. Ja sel juhutamisel, kui haridusministeeriumi poolt esitatud muinsuskaitse seaduseelnõu kord

nariduskommisjonis arutamisele tuleb, wõiks käesolewat seaduseelnõu siin materjaalina kasutada.

Juhataja **J. Tõnisson:** Rkl. Treiberg'i poolt on ettepanek tehtud anda seda seaduseelnõu hariduskommisjoni. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

8. Rahwastelliidu Wäliskommis-
põhikirja artiklite joni aruandja J.
4, 6, 12, 13, 15, Laidoner: Lugupeet-

16 ja 26 muutmise kohta käiwate protokollide kinnitamist. Sisuliselt käib artikkel 4 nõukogu ajutiste liigete walimise kohta. Makswa liidu põhikirja järele walitakse ajutised liikmed aja peale. Pole aga ära määratud, kui kaua ajutise liigete wolitused kestma peaksid, kuidas uuesti walida ja kas ajutised liikmed wõiwad teist korda walitud saada. Sellepärast on see küsimus 1921 a. täiskogus arutamisel olnud ja otsustati jätta täiskogu õiguseks ise ära määrata ajutiste liigete wolituste küsimus. Sellega oleks see artikkel rohkem defineeritud ja detailiseeritud.

Edasi järgneb artikkel 6. Põhikirja algkuju järele jaotati liidu kulud liigete wahel selles proportsioonis ära, nagu see üleilmilise postuniiooni rahwuswahelise büroo poolt kindlaks määratud bareemi järele sünnib. Et siin aga wäikesed riigid proportsionaalselt palju rohkem makswa pidid, kui suured riigid, otsustati artiklit sel kujul parandada, et täiskogul wõimalus oleks kulude jaotuse süsteemi muuta. Postuniiooni bareemi järele on meil maksta wiis üksust, see teeb Eesti kohta umbes 120.000 kuldfranki, kuna uue jagamise järele tuleks meil maksta 80.000 kuldfranki, see tähendab 40.000 kuldfranki vähem. Selle uue bareemi järele wõetakse arwesse mitte ainult riigi suurst ja tema rahwaarwu, waid ka tema jõukust, sõjatagajärgi jne. Näituseks on riik Uus-Meremaa, mis rahwa poolest mitte palju suurem ei ole kui meie, aga meil on maksta 3 üksust, kuna temal 10 üksust

maksta tuleb, sest et see riik üks kõige jõukam terwes ilmas on. Nõnda, et selle uue bareemi järele saaks need liidu kulud õiglasemini jaotatud.

Artiklid 12, 13 ja 15 käsitlevad küsimust, kuidas tuleks lahendada tülküsimusi rahwuswahelise kohtu kaudu. Need ei ole sisulised muudatused, waid rohkem reguleerivad.

Artikkel 16 käsitleb korda, kuidas rahwasteliit wõiks maksta panna majanduslist surwet. Kahtlemata on ju kõigesuurem jõuallikas rahwasteliidul moraalne jõud, ja alguses, kui rahwasteliidu põhikiri sai wastu wõetud, siis kujutati ette, et rahwasteliit saab uniwersaalseks, kust kõik riigid osa wõtawad. Aga praegu on tekkinud niisugune seisukord, et mõned riigid on väljaspool liitu ja neid ei saa wägise sundida sinna sisse astuma. Aga siiski on liidul peale moraalse jõu veel wõrdlemisi suur abinõu, see on — majandusline surwe. Ja artikkel 16 tema uues redaktsioonis määrab ära, kuidas seda majanduslist surwet teostatakse ja selle järele wõtawad riigid kohustuse oma peale, et kui rahwasteliit otsustab ühe riigi wastu tarwitusele wõtta majanduslist surwet, olgu see riik siis rahwasteliidu liige wõi mitte, et siis kõik liidu liikmed seda toetawad. Peale selle käsitleb artikkel 16 selle surwe ulatust ja lõpetamist. Nõnda, et iseäranis meil, kui riigil, kellel ka üks naabritest on suurriik, mis veel rahwasteliidu liige ei ole, on see artikkel väga tähtis.

Siis on veel artikkel 26-es, mis käsitleb seda, kuidas rahwasteliidu põhikirja muutmised saaks ratifitseeritud ja kuidas nemad maksta hakkaks. See küsimus oli algtekstis lahtiseks jäänud, ja sellepärast määratakse uue redaktsiooni järele aeg, kui täiskogu on otsustanud wastu wõtta muudatusi, kui kaua aja järele peawad siis riigid neid muudatusi ratifitseerima, ja kui nad ratifitseeritud selle aja jooksul ei ole, siis ei astu see täiskogu otsus mitte jõusse.

Need on sisulised muudatused. Täheandan veel kord, et meile on need muudatused iseäranis tähtsad, sest esimeseks puudutawad nemad meie liikmemaksu suurust ja teiseks rahwuswaheliste surweabinõude tarwitamist, mis meie praeguses seisukorras väga tähtis on.

Sellepärast arwas wäliskommisjon seda küsimust arutades, et meil on tingimata tarwis neid muudatusi kinnitada.

Ühes sellega tähendan, et see küsimus on väga rutuline, sest kahjuks on ta kaua aega wiibinud. Tema oleks pidanud ratifitseeritud saama juba minewa aasta jooksul, sest et tema on wastu wõetud 1921 aasta täiskogu koosolekul ja peab ratifitseeritud saama kahekümne kahe kuu jooksul peale täiskogu otsust. Nõnda, et selle käesolewa kuu jooksul peab ta saama ratifitseeritud, muidu ei hakka need muudatused maksta. Põhjused, mispärast ta on nii kaua wiibinud, seisawad kõige pealt selles, et wälisministeerium ei saanud tõlkeid, mida wõrdlemisi õige palju oli, walmis, ja kewadel tuli tema Wabariigi Walitsuselt Riigikogu kätte just sel ajal, kui Riigikogu peale rahwahääletamist laiali läks.

Wäliskommisjoni nimel teen ettepaneku seda seaduseelnõu I lugemisel wastu wõtta.

Juhataja **J. Tõnisson:** (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seadus I lugemisel wastu wõetud.

Aruandja **J. Laidoner:** Arwesse wõttes, et see seadus on väga rutuline ja et tema sisu, nagu ma juba tähendasin, mitte keeruline ei ole, teen ettepaneku, et seadus saaks wõetud II lugemisele ilma 3. päewalise tähtajata I ja II lugemise wahel.

Juhataja **J. Tõnisson:** (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

9. Rakwere linna administratiivpiirkonna laiendamise seadus — I lugemisel. Omawalitsuse komisjoni aruandja **O. Liigand:** Väga austatud Riigikogu liikmed! Rakwere linna arenemist

takistas senni tema südames asuw kirikumõis ja linna ümbritsewad Rakwere mõisa maad, mis kuuluwad Wiru maakonda. Ehituskruuntide saamine mõisamaast oli piiratud, kuna kirikumõisast üldse ehituskruunte välja ei antud. Aiamaana kasutasid linnaelanikud kirikumõisa põllupinnast küll üks kolmandik osa, aga see ei rahuldanud kaugeltki linnaelanikkude maasoowi. Et Asutawa Kogu poolt antud maaseaduse põhjal mõlemite mõisade maad riigi omanduseks on tunnistatud,

siis esines Rakwere linnawalitsus põllutöoministeeriumile ettepanekuga, et Rakwere kirikumõisa ja Rakwere mõisa maad linna korraldusesse üle antaks, linnaelanikkudele maa wäljaandmiseks wäikeste tükkidena. See palwe oli 27. weebruari 1920 a. arutusel põllutöoministeeriumi planeerimis-peakommissjonis, kus linna edene- mist silmas pidades, suurem osa Rakwere mõisa maid ja kirikumõis terwelt linna korralduspiirkonda lubati anda ja isegi linna piirid ära määrati. Selle põllutöoministeeriumi planeerimise peakommissjoni ja linnawolikogu otsuste põhjal 9. augusti ja 31. oktoobrist 1921 a. walmistas linnawalitsus uue linna administratiiv piirkonna plaani, sellesse üles wõttes Rakwere kirikumõisa ja Rakwere mõisa maa- ala terwes ulatuses ja esines sellega siseministeeriumis, talle kinnitust paludes.

Maakonnawalitsus wiimase kawatsus- tega nõus ei olnud ja protesteeris ägedasti Rakwere mõisasüdame ühendamise wastu linnaga. Et ka siseministeeriumile linna nõudmine liialdatud näis olewat, määras siseminister erikommissjoni oma- walitsusasjade peawalitsuse juhatajast ja Rakwere linnawalitsuse, Wiru maa- konnawalitsuse, põllutöoministeeriumi ja ehituspeawalitsuse esitajatest, kes pidi otsusele jõudma, missuguses ulatuses tar- wis oleks linna administratiiv piirkonda laiendada. Kommisjonis maakonna esita- jatega kokkuleppele ei jõutud. Kommis- joni enamus aga tuli arwamisele, et Rak- were mõisasüda ühes pargi ja mõisahoo- netega ning wiinawabrikuga linna korral- duspiirkonda tuleks anda järgmistel kaa- lumistel, mida ka siseministeerium omaks wõttis:

1) Juba praegu on mõisa endine rohu- aed linna seltskondliste asutuste poolt üheks ilusamaks jalutuskohaks — rahwa- pargiks — muudetud. Mõisa härraste- maja on haridusselts põllutöoministeeriu- milt ära ostnud ja kawatseb sellest üm- ber- ja juurdeehituste abil ajakohast teat- rimaja ehitada. Tihedas ühenduses linna hoonetega on ka teised Rakwere mõisa eluhood. Sellepärast oleks ebaloomu- lik mõisa hooneid maakonna mõjupiir- konda jätta, kellel nende kasutamisi- wiisiga mingit ühist ei ole.

2) Rakwere mõisa poole külge linn senni areneda ei saanud, sest et mõis just takistuseks ees oli.

3) 1920 a. kewadest saadik on Rak- were mõisa maad linna käes rendil ja

rendilepingu põhjal peab linn 6 aasta jook- sul need ära planeerima. Kibeda korteri- kriisi tõttu wõiks elanikud sealt ehitus- krunte saada ja riigi laenu abil elumajasid ehitada, see wõiks aga ainult siis sündida, kui need maad linna piirkonda üle wiid- daks.

Neid põhjusi, kui ka muid linna arene- mise tingimisi tähele pannes, nende hul- gas, näituseks, ka seda, et Rakwere linna administratiiv piirkond ainult umbes 300—400 hektari suureneb, mis teoreeti- liselt wõetud linna kaswamise normist (ligema 100 aasta jooksul) wäiksem on, arwab siseministeerium, et tuleb Rak- were linna piirkonda üle wiia Rakwere kirikumõis terwelt ja Rakwere mõisasüda ühes seda lähemalt ümbritsewa maa- alaga, kuna kõigi Rakwere mõisamaade linna piirkonda ülewiiamiseks praegu tõsist tarwidust ei ole, leidis omawalitsuse kom- misjon otstarbekohaseks Rakwere linna administratiiv piirkonda ülewiiata kawatset- tud maa-alast wälja jätta kõik põlluma- janduslised maa-alad Rakwere mõisa maast, mis Kadrina teest lõuna-lääne poole (krundid nr. 24, 25, 32 ja 33) wälja arwatud wastu linna tänawaäärne maa- riba 50 sülla laiuselt, alates postijaama krundist, mis linna ehituseks tarwis ja sellepärast linna administratiiv piirkonda tuleb wõtta.

Muutust põhjendab omawalitsuse kom- misjon sellega, et ta leiab: 1) et wäljajäe- tawate maa-alade peale linna laiendamist lähemas tulewiku mitte ette näha pole, 2) et Rakwere linnal oma loomulikuks kaswamiseks ja arenemiseks ligemateks aastakümneteks ka ilma nende maa-ala- deta ruumi küllalt jätkub ja 3) et maa- alad, mis ette nähtud on ainult põlluma- janduslisteks ja maakonna otstarbeteks kasutada, õigem oleks maakonna admi- nistratiiv piirkonda jätta.

Et wastawad omawalitsused teaksid oma aasta eelarweid käesolewa seadu- sega kooskõlasse wiia ja et aasta keskel ka maksude ümberkorraldamine linna ad- ministratiiv piirkonda ülewiiadawatel maa-aladel raskusi sünnitaks, arwab oma- walitsuse komisjon otstarbekohaseks, et see seadus maksma hakkaks 1. jaanuaril 1924 a. Ülewiiadaw maa-ala on seaduseel- nõu juurdelisatav plaanil põikjoontega ära märgitud. Panen ette seda seadust I lu- gemisel wastu wõtta.

K. Wirma (sd.): Lugupeetud Riigi- kogu liikmed! Ma ei taha sisuliselt selle

seaduseelnõu vastu kõnelda, aga mulle näib, et § 1 niisugusel kujul mitte küllalt kindlust ei anna Rakwere linnale juurdantawa maa-ala piiride kohta. Siin on öeldud, et Rakwere linna piirkonda wiiakse maa-ala, mis topograaf Ewald Pajos'i poolt 1921 ja 1922 a. walmistatud Rakwere linna ja tema lähema ümbruse plaanil põikjoontega märgitud. Kas see on küllalt selge tundemärk maa-ala piirideks? Harilikult on linnaplaanidel numbrid olemas, kuid siin pole ka seda. Arwan, et niimoodi ei saa seaduses küsimust lah-tiseks jätta. Kuna selle küsimuse kohta ei saa Riigikogu kõnetoolilt paranduse ettepanekut teha ja sisuliselt selle seaduseelnõu poolt olles, teen järgmise ettepaneku: „Omawalitsuse komisjonile ülesandeks teha I ja II lugemise wahel § 1 uuesti läbi waadata, paragrahwis tähendatud plaani lähema äramääramise mõttes.“ Sõnad „põikjoontega plaanis ära märgitud“ on niisugune wormulatsioon, mis ei anna plaani kohta mingisugust selgust, samuti ei selgita maa-ala piire asjaolu, et topograaf seda plaani 2 aastat on walmistanud.

Aruandja **O. Liigand**: Küsimust, kas seaduses peaksid linnapiirid li-gemalt ära määratud saama, arutas ka omawalitsuse komisjon, kuid arwas, et seda tarwis ei ole niisugusel korral, kui plaan, mis linnawalitsuse poolt 2 aastat tagasi walmistatud ja walitsuse poolt ning omawalitsuse komisjonis paranda-tud, seaduseelnõule juurde lisatakse. Pa-randused, mis tehtud ja maa-ala on plaanil täpselt märgitud. Omawalitsuse kom-misjonil paistis wõimalik olewat seaduseelnõu kaarti järele vastu wõtta. Muidu ma selle ettepaneku vastu ei waidle.

K. Wirma (sd.): See on wäga hea, et aruandja seletuse järele plaan praegu tema käes on, kuid on tarwis teada, kus plaan alal hoitakse ja see peaks seaduses eneses ära määratud saama.

Juhataja **J. Tõnisson**: Aruandja poolt on ettepanek tehtud seadust I lugemisel vastu wõtta. Rkl. Wirma poolt on ettepanek tehtud omawalitsuse komisjonile ülesandeks teha I ja II lu-

gemise wahel § 1 uuesti läbi waadata, pa-ragrahwis tähendatud plaani lähema ära-määramise mõttes.

Need ettepanekud ei käi mitte ükstei-sele vastu, sellepärast kawatsen ma hää-letamisele panna enne aruandja ettepa-neku, ja kui selle üle otsus on tehtud, siis rkl. Wirma ettepaneku. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek vastu wõetud, see-ga on seadus II lugemisel vastu wõetud.

Nüüd panen hääletamisele rkl. Wirma ettepaneku. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek vastu wõetud ja seaduse § 1 läheb seega komisjoni, et sinna wõiks wasta-waid täiendusi teha.

10. Järgmise koosoleku aja ja päewakorra määramine.

Abiesimees **K. Wirma**: Eelmise päewakorra punkti p. 5 juures teatas aruandja, et see seadus on kiire iseloomuga. Ka wane-matekogus on seda küsi-

must kaalutud ning leitud soowitawaks, et seda seadust wõimalikult kolmel lugemisel vastu wõtta. Seda asjaolu silmas pi-dades on ka Riigikogu juhatus seda küsi-must kaalunud ja ma teen Riigikogu juha-tuse nimel ettepaneku praegust koosolekut lõpetada ja järgmine koosolek pidada täna weerandtunni pärast peale käes-olewa koosoleku lõppu, päewakorda wõt-tes esimeseks punktiks Rahwasteliidu põhikirja artiklite 4, 6, 12, 13, 15, 16 ja 26 muutmiste protokollide kinnitamise sea-dus — II lugemisel; teiseks päewakorra-punktiks: Tabria tee õiendamiseks maa-wõrandamise seadus — II lugemisel. Edasi tänase päewakorra lõpust punktid 8 ja 9. Kõik need seadused oleksid II lu-gemisel.

Juhataja **J. Tõnisson**: Panen rkl. Wirma ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa ena-musega on ettepanek vastu wõetud.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 11.25 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **J. Tõnisson**.

Abisekretäär **Osk. Köster**.

